

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Atayeva Baxrinisa Abduvaxidovna

*Sirdaryo viloyati pedagogik mahorat markazi, Maktabgacha, boshlang'ich va maxsus ta'lim
metodikalari kafedrasi katta o'qituvchisi
+998972456806
atayevabaxrinsa@gmail.com*

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA MATEMATIK NUTQNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik nutq va uni rivojlantirish, matematika fanining inson intellektini rivojlantirishdagi o'rni, boshlang'ich ta'limda matematika fanini o'qitishning maqsadi va vazifalari, mashg'ulotlarni o'yin shaklida olib borish kabi masalalar yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinf, o'quvchi, kommunikativlik, matematik nutq, kompetensiya, matematik tushunchalar, inson intellekti.

ACTUAL ISSUES OF DEVELOPING MATHEMATICAL SPEECH IN PRIMARY STUDENTS

Annotation. This article discusses such issues as mathematical speech and its development in elementary school students, the role of mathematics in the development of human intelligence, the goals and objectives of teaching mathematics in elementary school, and running the lessons in gamified form.

Keywords: elementary school, pupil, communicativeness, mathematical speech, competence, mathematical concepts, human intelligence.

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ РЕЧИ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация. В данной статье рассматриваются такие вопросы, как математическая речь и ее развитие у учащихся начальной школы, роль

математики в развитии интеллекта человека, цели и задачи обучения математике в начальной школе, проведение занятий в игровой форме.

Ключевые слова: начальная школа, ученик, коммуникативность, математическая речь, компетентность, математические понятия, интеллект человека.

Kirish. Respublikamizda amalga oshirilayotgan ijtimoiy islohotlar jamiyat taraqqiyotini ta'minlash, uzluksiz ta'lim tizimini joriy etish, shuningdek, mustaqil fikr egasi, erkin va ijodkor shaxsni tarbiyalab, voyaga yetkazishda alohida ahamiyat kasb etmoqda. Har bir avlod oldida insoniyat yaratgan jamiki boyliklarni, bilimlarni o'rganish, o'zlashtirish va rivojlantirish vazifasi turadi. Bu vazifani amalga oshirishning birdan bir yo'li ta'lim tizimini tinmay takomillashtirish orqali yosh avlodga ilm-fan asoslarini chuqur o'rgatib borishdir. Bunda asosiy vazifalardan biri o'quvchilarning nutqiy qobiliyatlari, muloqotchanliklari, ya'ni kommunikativlik ko'nikmalarini rivojlantirish muhim omil sanaladi.

O'quvchilar o'z fikrlarini aniq, ravshan ifodalashga, suhbatdoshni tinglashga va tushunishga, ma'lumotni yetkazishda til vositalaridan unumli foydalanishga o'rganadi. Kichik yoshdagi o'quvchining so'z boyligi juda kam, shu bilan birga, unda bog'lanishli nutq ham hali yaxshi rivojlanmagan bo'ladi. Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida o'quvchining diqqati kengaygan sari nutqi ham rivojlanib boradi. Boladagi nutqiy ko'nikmani rivojlantirish uchun turli mazmundagi topshiriqlar majmuyini ishlab chiqish, unga ko'proq og'zaki va yozma nutqdan foydalanish usullarini o'rgatish zarur. Yuqoridagi amaliy mashqlardan o'quvchi qancha ko'p foydalansa, uning nutqi shuncha tez rivojlanadi. Bu masalani hal qilishda o'qituvchi nutqi yetakchi o'rinda turadi. Chunki boshlang'ich sinf o'quvchilari, birinchi navbatda, o'qituvchisiga, to'g'rirog'i, uning nutqiga taqlid qilishadi, u kabi so'zlashga harakat qiladi. Afsuski, bugungi kunda o'ramizda og'zaki nutq malakasi yaxshi rivojlanmagan, so'z boyligi kam, nutqi ravon bo'lmagan o'qituvchilar ham uchrab turadi. O'quvchini ravon so'zlashga o'rgatishdan oldin, o'qituvchi o'z nutqi ustida ham alohida ishlashi lozim.

Asosiy qism. O'quvchining nutqqa bo'lgan ehtiyoji faqat ona tili, o'qish savodxonligi darslarida emas, balki matematika darsida ham seziladi. Matematika darsida beriladigan har bir tushuncha matematik tilda berilishi va o'qitilishi kerak.

Jumladan, *kommunikativ kompetensiyada* – matematikaga oid atamalarning ma'nosini tushunib, to'g'ri o'qiy olish; so'z va gaplarni bog'lagan holda o'z fikrini aniq va ravshan ifodalay olish; fikrni mantiqiy izchillikda ifodalay olish; matematik matn ma'nosini qayta so'zlab bera olish; matematik qoidalarni yoddan ayta olish; matematikaga oid audiomatn, videotasvirlarni tinglab tushuna olish, tegishli

munosabat bildirish kabi kompetensiyalar boshlang'ich matematika fani negizida berilgan.

Bundan tashqari, matematika fani insonning intellektini, diqqatini rivojlantiradi, ko'zlangan maqsadga erishish uchun qat'iyat va irodani tarbiyalaydi, algoritmik tarzda tartib-intizomlilikni ta'minlaydi va tafakkurini kengaytiradi. Matematika olamni bilishning asosi bo'lib, tevarak-atrofdagi voqea va hodisalarning o'ziga xos qonuniyatlarini ochib berish, ishlab chiqarish, fan-texnika va texnologiyaning rivojlanishida muhim ahamiyatga egaligi ham dastur mazmuniga kiritilgan.

Boshlang'ich ta'limda matematika fanini o'qitishning asosiy maqsadi:

- o'quvchilarda kundalik faoliyatda qo'llash, fanlarni o'rganish va ta'lim olishni davom ettirish uchun zarur bo'lgan matematik bilim va ko'nikmalar tizimini shakllantirish va rivojlantirish;

- jadal taraqqiy etayotgan jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yurita oladigan, aniq va ravshan, tanqidiy hamda mantiqiy fikrlay oladigan shaxsni shakllantirish;

- milliy, ma'naviy va madaniy merosni qadrlash, tabiiy-moddiy resurslardan oqilona foydalanish va asrab-avaylash, matematik madaniyatni umumbashariy madaniyatning tarkibiy qismi sifatida tarbiyalashdan iborat.

Boshlang'ich ta'limda matematika fanini o'qitishning asosiy vazifalari:

- o'quvchilar tomonidan matematik tushunchalar, xossalarni, shakllar, usullar va algoritmlar haqidagi bilim, ko'nikmalar egallanishini ta'minlash;

- inson kamoloti va jamiyat taraqqiyotida matematikaning ahamiyatini anglash, ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar, kundalik hayotda matematik bilim va ko'nikmalarni muvaffaqiyatli qo'llashga o'rgatish;

- o'quvchilarning individual xususiyatlarini rivojlantirgan holda mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini shakllantirish;

- fanlar integratsiyasini inobatga olgan holda o'quvchilarda, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni, kreativlikni shakllantirish hamda ongli ravishda kasb tanlashga yo'naltirishdan iborat.

Amaliy-tajriba va sinov mashqlarida matematika darslarda kundalik faoliyatda shaxsiy, oilaviy va iqtisodiy vaziyatlarga, jumladan, tejamkorlikka, mehnatni yengillashtirishga va unumdorligini oshirishga, savdo-sotiq bilan bog'liq bo'lgan masalalar yechilishi lozim.

Yuqorida belgilangan maqsad va vazifalarni amalga oshirishda matematik nutqqa bo'lgan ehtiyoj alohida ahamiyatga ega. Dastur mazmunidan kelib chiqib yuqoridagi talablarni amalga oshirish uchun, avvalo, fan o'qituvchisi har bir dars mashg'ulotida matematik nutqni rivojlantiruvchi usullarni

qo'llab borishi kerak bo'ladi. Dars davomida nutqni o'stiruvchi mashqlardan, didaktik o'yinlardan va interfaol usullardan samarali foydalanishi ham yaxshi natija beradi.

6-7 yoshdagi bola juda o'yinqaroq bo'ladi. Shuning uchun uyda yoki bog'chada ular bilan o'yin o'ynashga, mashg'ulotni o'yin tarzida o'tkazishga to'g'ri keladi. Chunki o'yin ularning ko'rish, eshitish va idrok qilish uquvini o'stiradi, predmetlarning shakli, katta-kichikligi, rangini ajrata bilish qobiliyatini ham rivojlantiradi. O'yinlar nafaqat predmetning shakli yoki rangini ajratishga, balki yuqorida aytib o'tganimizdek, bolaning nutqi, tafakkurining rivojlanishiga ham yordam beradi. 1-2-sinf matematika darslarida "Ifoda tuz va ayt", "Qiymatini top", "Ifodani matematik tilga aylantir", "Matematik tilda so'zla" kabi didaktik o'yinlar aynan nutqni o'stirishga yo'naltirilganligi bilan ahamiyatlidir.

Xulosa. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, boshlang'ich sinflarda matematika darslarini didaktik tamoyillar asosida o'tish o'quvchining matematik bilim va malakasini yetarli o'zlashtirishiga, unda matematika darslarida matematik tushunchalarni shakllanishida katta yordam beradi. Shuningdek, darslarni o'tishda o'qituvchi tomonidan didaktik tamoyillarga amal qilinishi, darsga o'quvchini qiziqtirishi, faolligini oshirishi, o'tilayotgan dars o'quvchiga chuqurroq bilim olishga yordam berishi inobatga olinishi kerak. Buning uchun boshlang'ich sinf o'qituvchisidan pedagogik mahorat, o'z ishiga ijodiy yondashish talab qilinadi. Albatta, bu borada boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'z sinfidagi har bir o'quvchining psixofiziologik xususiyatini, bilish faoliyatini hisobga olgan holda ta'limiy didaktik tamoyillarni qo'llab borishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi.
2. Jumaev M.Ye. va boshqalar. Boshlang'ich ta'lim fanlarini o'qitish metodikasi moduli bo'yicha o'quv-uslubiy majmua (II qism). – Toshkent, 2018.
3. "Boshlang'ich sinflarda o'qitishning zamonaviy metodikasi" dasturi doirasida trening ishtirokchisi qo'llanmasi. – Toshkent, 2023.
4. Repyova I.V. Matematika. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 1-sinf uchun darslik. – Toshkent: "Novda Edutainment" nashriyoti, 2024.
5. www.ziynet.uz
6. www.uzedu.uz